

Indoklás a Kiss Lajos-díj 2024. évi odaítéléséhez

Köteles-Szőke Melinda 1983-ban született Debrecenben. Középiskolai tanulmányait a debreceni Csokonai Vitéz Mihály Gimnáziumban végezte, majd a Debreceni Egyetemen szerzett magyar és latin nyelv és irodalom szakos diplomát. 2007-ben az egyetem Nyelvtudományok Doktori Iskolájában a magyar nyelvészeti alprogram hallgatója lett. 2013-ban védte meg *A garamszentbenedeki apátság 1075. évi alapítólevelének nyelvtörténeti vizsgálata (Szempontok interpolált okleveleink nyelvészeti vizsgálatához)* című doktori értekezését, és szerzett általa PhD-fokozatot.

2010 szeptemberétől 2012 júniusáig egy pályázati program keretében a Magyar Nyelvtudományi Tanszék tudományos segédmunkatársa, majd az ezt követő évben predoktori ösztöndíjasa. 2013 júliusától tudományos segédmunkatárs, 2014 szeptemberétől pedig tudományos munkatárs az HUN-REN-DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoportban.

Fő kutatási területe a magyar nyelvtörténet. Saját kutatómunkája mellett a kezdetektől részt vállalt a Magyar Nyelvtudományi Tanszéken folyó névtani programokban is, így a *Korai magyar helynévszótár* című sorozat feladataiban, illetve a *Magyar Digitális Helynévtár* korai helynévtári moduljának a kialakításában. Jelenleg az MTA által támogatott, a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke által koordinált *Magyar Nemzeti Helynévtár Program* munkálatainak is aktív résztvevője.

Kutatói tevékenysége mellett oktatói munkát is folytat, a különböző egyetemi képzési formákban mintegy féltucatnyi különböző tantárgyat tanított. Eddigi tudományos pályájának sikerességét mutatja két rangos elismerés: 2017-ben elnyerte az *Akadémiai Ifjúsági Díjat*, illetve sikeresen pályázott az *OTKA Posztdoktori Kiválósági Programjára*, amelynek 2020-tól 2023-ig ösztöndíjasa volt.

Köteles-Szőke Melinda kutatói pályája a kezdetektől egy irányban halad. Latin szakos végzettsége mintegy predesztinálta is arra, hogy legkorábbi, 2008-tól rendszeresen megjelenő írásaiban a régi helynevek latinizálásának kérdéseivel, illetve a hiteleshelyi oklevelek helynévi szórványainak nyelvtörténeti forrásértékével foglalkozzon. Érdeklődését igen hamar felkeltették a korai, 11. századi oklevelek, elsőként a *garamszentbenedeki apátság alapítólevele*, amelyet számos szempontból vont vizsgálat alá. Tanulmányában átfogóbb igénytel foglalkozott az oklevél nyelvtörténeti feltárásának lehetőségeivel, illetve megvizsgálta az oklevél nyelvtörténeti szempontból is releváns kronológia rétegeit is. Kutatásai során ekkor került előtérbe általában véve is az ún. interpolált oklevelek kérdése. A magyar nyelvtörténet korábbi álláspontjának felülvizsgálatát végezte el akkor, amikor meggyőzően igazolta, hogy ezek a korai interpolált oklevelek – megfelelő módszertant alkalmazva – a magyar nyelvtörténetet értékes forrásaiként értékelhetők, elemzésük nyomán pedig nyelvtörténeti tudásunk jelentős újabb ismeretekkel gazdagodhat e korai, egyébként meglehetősen forrásszegény időszakra vonatkozóan. A korai interpolált oklevelek vizsgálatának ezt az általánosan alkalmazható új módszertanát Köteles-Szőke Melinda maga dolgozta ki részleteiben. Az alapítólevélhez kapcsolódó írásaiban olvashatunk a magyar nyelvű szórványok és a latin nyelvű szövegek kapcsolatáról, a szórványok latin szövegkörnyezetbe illesztésének nyelvi megoldásairól, illetve egyes konkrét nyelvi elemek felfejtéséről is. A garamszentbenedeki alapítólevél általa elvégzett nyelv- és névtörténeti elemzésének eredménye egy jelentős összefoglaló monográfia formájában látott napvilágot. Ez a kötet azoknak a nyelvemlék-monográfiáknak a sorába illeszkedik, amelyek egy-egy korai (az Árpád-korból való) oklevél teljes körű nyelv- és névtörténeti feldolgozását végzik el. Az ezután született tanulmányai is egyértelműen bizonyítják a fentebb említett új vizsgálati módszerének eredményes alkalmazhatóságát.

A 2010-es évek végétől az érdeklődése ugyanis egy újabb forrás, a *Bakonybéli apátság alapítólevele* (+1037 [1240 k.]/+1246/1330) felé fordult. Az erről szóló tanulmányok a garamszentbenedeki alapítólevél módszeres vizsgálatának méltó folytatói. Ezen oklevél nyomán pedig egy újabb, a nyelvtörténeti vizsgálatokban korábban – az interpolált oklevelekhez hasonlóan – háttérbe szorított forrástípus, a hamis oklevelek problematikája került előtérbe. Köteles-Szőke Melinda munkáiban megvilágítja az oklevél kronológiai rétegeit, bizonyítja e forrás nyelvtörténeti jelentőségét, bemutatva az alapítólevél birtokneveit is.

Hasonló szempontok alapján kezd egy újabb forrás, a *Pécsváradi oklevél* elemzésébe: megvizsgálja az itt fellelhető helynevek nyelvi környezetét, a szövegben megfigyelhető latinizálást és annak hiányát, foglalkozik az oklevélben fellelhető – korai nyelvállapotot jellemző – tövégi magánhangzóval álló helynevek kérdésével, illetve egy-egy konkrét szórvány elemzése is napvilágot látott a tollából. Ebbe a sorba illeszkedik végül a *Zalavári oklevelek* teljes körű vizsgálata is. Az egyes oklevelek nyelvtörténeti értékelése révén mutatta be sikeresen az oklevelek hálózati kapcsolatait mint olyan módszert, amely a bizonytalan kronológiai státuszú oklevelek feltárásához is nagy segítséget nyújthat. Mindezen munkák mind egy irányba vezettek: most készülő monográfiájában Köteles-Szőke Melinda összegzi mindazt a tudásanyagot, amely Szent István király hamis okleveleinek nyelvtörténeti vizsgálata során feltárt. Ez a munka nemcsak a magyar nyelvtörténetnek lesz meghatározó kézikönyve, de bátran támaszkodhatnak rá más történeti tárgyú tudományterületek képviselői is.

Köteles-Szőke Melinda tudományos teljesítményét jól mutatja, hogy publikációs jegyzéke az MTMT adatbázisa szerint 55 tudományos közleményt tartalmaz, írásai rangos fórumokon jelennek meg. Hazai és nemzetközi konferenciákon 42 alkalommal szerepelt előadóként. Tudományos munkásságának hatását jelzi a munkáira történt 311 független hivatkozás.

A fentieket figyelembe véve és mérlegelve a Kiss Lajos-díj kuratóriuma úgy döntött, hogy 2024-ben e tudományos díjat ez eddigiekben végzett tudományos munkája elismeréseként dr. Köteles-Szőke Melindának ítéli oda.

Debrecen, 2024. június 4.

Dr. Rác Anita
a kuratórium
elnöke

Dr. Hoffmann
István
a kuratórium tagja

Dr. Tóth Valéria
a kuratórium tagja

Dr. Orosz László
a kuratórium tagja

Dr. Solymosi
László
a kuratórium tagja